

Fakulteten för livs och samhällsvetenskap

Magnus Andersson

The Fall of The Ivory Tower

En diskursanalys av den högre utbildningens
policyöverlappning

Statsvetenskap D

Datum/Termin: 27-05-08
Handledare: Susan Marton
Examinator: Hans Löden
Löpnummer: X-XX XX XX

ABSTRACT

The fall of the Ivory Tower

A Discourse analysis of the policy overlapping in the area of higher education

Thesis in political science, D-course, spring 2008

Author: Magnus Andersson

Tutor: Susan Marton

Neoliberalism defeated Keynesianism as the dominant economic doctrine in the world during the 1970th and has ruled since then. But in higher education other values, sets and norms has remained present in many parts of the world. The institution of the university has long been viewed as an ivory tower where the learned and intellectuals meet separated from society, but is this ivory tower falling? Are the universities being drawn in towards the rest of the society? The purpose of the essay is to try and understand the universities roll in the society from a neoliberal point of view. A sub purpose is to see if neoliberalism is present in the policy documents "*Ny värld, ny högskola*" in Sweden and the five documents : "*Mot ett europeiskt område för forskningsverksamhet*", "*Konkreta framtidsmål för utbildningssystemet*", "*The role of the universities in the Europe of knowledge*", "*Investing efficiently in education and training: an imperative for Europe*" samt ""*utbildning 2010*" *snabba reformer krävs om Lissabonstrategin ska lyckas*" At the European level.

My main research question is: has the new proposition "*Ny värld, ny högskola*" in Sweden and the Lisbon process incorporated part of the neoliberalism concerning higher education? An additional question is: Is there any difference in the usage of neoliberalism in the Lisbon process and the proposition for higher education in Sweden? Is the usage more evident I any of the documents and is there an overlapping?

To examine this I create a theoretical tool which I use on my empirical materials, the theoretical tool I create is constructed from the theories of neoliberalism and other theories closely linked to neoliberalism such as triple helix, the knowledge society and mode 2 research.

After doing my analysis I find that the theories of neoliberalism I is evident in both in the proposition and the Lisbon process and there are many similarities in the both documents.

1.1 Inledning.....	2
1.2 Problemformulering.....	6
1.3 Syfte.....	6
1.4 Teorianknytning.....	7
1.4.1 Neoliberalism.....	7
1.4.5 Policytransfers.....	7
1.5 Forskningsfrågor.....	8
1.6 Metodiskt tillvägagångssätt.....	9
1.6.1 Diskursanalys.....	9
1.7 Material.....	11
1.8 Avgränsningar.....	12
1.9 Validitet.....	13
1.10 Reliabilitet.....	13
1.11 Tidigare forskning.....	13
1.12 Operationalisering.....	15
1.13 Disposition.....	15
2. Teori.....	16
2.1 Introduktion.....	16
2.2 Begrepp/definition.....	16
2.2.1 Trippel Helix.....	16
2.2.2 Mode 2.....	17
2.3 Neoliberalismen.....	18
2.3.1 Paradigmskifte.....	20
2.3.3 Neoliberalism och högre utbildning.....	21
Tabell 1.1.....	24
2.4 Teoretiskt verktyg.....	25
3. Redovisning av Empiri.....	27
3.1 Den supranationella nivån.....	27
3.1.1 ”konkreta framtidsmål för utbildningssystemet”.....	27
3.1.2 ”Utbildning 2010” Snabba reformer krävs om Lissabon strategin skall lyckas.....	27
3.1.3 Investing efficiently in education and training: an imperative for Europe.....	28
3.1.4 The role of universities in the Europe of knowledge.....	29
3.1.5 Mot ett europeiskt område för forskningsverksamhet.....	30
3.2 Nationell nivå.....	30
3.2.1 Analys av regeringen proposition 2004/05:162 Ny värld – ny högskola.....	30
4. Analys/Slutsats.....	32
5. Sammanfattning.....	37
6. Referenslista.....	39

1.1 Inledning

“Knowledge is power” – Sir Francis Bacon¹

Daniel Bell som skrivit boken *The Coming of Post-Industrial Society* var en av de första som la märke till att mellan 1909-1949 så bidrog kunskap mer till ekonomisk utveckling än kapital och arbete i icke jordbrukssektorer, vilket man kan se som ett startskott för tanken att utbildning och träning genererar tillväxt.² Inom Europeiska unionen så uppskattar man att år 2000 så bidrog forskning och teknik mellan 25 % och 50 % av den ekonomiska tillväxten.³ I takt med att man har uppmärksammat att kunskap och information har blivit allt viktigare för ekonomisk utveckling har tankar om något som kallas *the knowledge society* eller kunskapssamhället vuxit fram.⁴ Kunskapssamhället ska inte ses som ett traditionellt samhälle inom nationalstatens gränser utan mer som ett globalt samhälle som utnyttjar informations och kommunikations teknologi.⁵

Man menar på att vi håller på att lämna informationsamhället och är på väg in i kunskapssamhället istället. Skillnaden mellan dessa två ligger inte helt oväntat i skillnaden mellan kunskap och information vilket man kan se i Bells definition av knowledge. *“knowledge is a set of organized statements of facts or ideas, presenting a reasoned judgement or an experimental result, which is transmitted to others through some communication medium in some systematic form”*⁶ och vid information kommer jag att använda mig av Castells. *“information is the communication of knowledge or more precisely, data that have been organized and communicated”*.⁷ Information är en form av kunskap som är knuten till tid och användare. Detta betyder att man kan använda och handla med information.⁸ Man kan se the knowledge society som en ny form av samhälle som drivs av nya utvecklingar av informations och kommunikationsteknologi. Kunskapssamhället är ett globalt samhälle som inte definieras på samma sätt som nationalstaten. Detta samhälle har potential till att bli ett demokratiskt samhälle då potentialen för inbegripandet av en större

---

¹ <http://www.quotationspage.com/quote/2060.html>

² Välimaa & Hoffman – Higher education looking forward. s. 9

³ http://ec.europa.eu/education/policies/lll/life/report/quality/report_en.pdf s. 4

⁴ förklaras under begrepp

⁵ Delanty – Ideologies of the knowledge society and the cultural contradictions of higher education. s. 72f

⁶ Välimaa & Hoffman – Higher education looking forward. s. 10

⁷ Ibid s.10

⁸ Ibid s.10

massa är stor.⁹ Kunskapssamhället eller ”the knowledge society” har starka influenser ifrån neoliberalismen som utdömer den klassiska samhällsbildningen till fördel för marknaden. Detta summeras upp bra i frasen: ”there is no society” där man menar att det endast finns marknaden och individuella konsumenter.¹⁰

Kunskapssamhället kan ses på tre olika nivåer: nationella nivån, regionala nivån (EU) samt den globala.¹¹ Jag har valt att titta på den nationella (Sverige) och den regionala nivån (EU) i denna undersökning. Jag kommer nu att berätta kort om respektive nivå. Jag har även valt att inte berätta om den globala nivån eftersom jag har exkluderat den ifrån min undersökning. På den nationella nivån så tar kunskapssamhället tre olika distinkta former. Den första är Silicon Valley som betecknas som ett marknadsdrivet öppet samhälle. Den andra är Singapore som är en auktoritär modell av kunskapssamhället och till sist vad som kallas den finska modellen som är ett öppet, välfärdsstatsbaserat kunskapssamhälle.¹² Detta är tre olika typologier på olika former kunskapssamhället kan ta på den nationella nivån.¹³

Det har ännu inte vuxit fram några distinkta typer av kunskapssamhälle på den regionala nivån, men ser man till EU så finns det tydliga indikationer på att man arbetar mot att göra EU till ett kunskapssamhälle. Då man i Lissabonprocessen nämner ett centralt mål som: ”*to become the most competitive and dynamic knowledge-based economy in the world, capable of sustainable economic growth with more and better jobs and greater social cohesion*”.¹⁴ Man kan även se det i Europakommissionens uttalande om kunskapssamhället och att det kommer att skapa bättre jobb, mer givande jobb, nya verktyg för utbildning, bättre tillgänglighet för allmän service samt ökad inkludering av missgynnade människor och regioner.¹⁵

Kunskapsekonomin brukar karakteriseras som en ekonomi där kunskap och information inte bara är en viktig input vara utan även en slutprodukt. Kunskapsekonomin är även en ekonomi som bygger på nätverk och specialiseringar och samverkan.¹⁶ Denna ekonomi skiljer sig på några punkter ifrån den med traditionella ekonomin. Som t.ex. det är ingen ekonomi där det råder någon brist eller knapphet utan överflöd, och istället för att resurserna tar slut vid

---

⁹ Delanty – Ideologies of the knowledge society and the cultural contradictions of higher education. s. 72f

¹⁰ Delanty – Ideologies of the knowledge society and the cultural contradictions of higher education. s. 75

¹¹ Välimaa & Hoffman – Higher education looking forward. s. 13

¹² Välimaa & Hoffman – Higher education looking forward. s. 13

¹³ Välimaa & Hoffman – Higher education looking forward. s. 13

¹⁴ Välimaa & Hoffman – Higher education looking forward. s. 15

¹⁵ Ibid s. 15

¹⁶ <http://www.arenafortillvaxt.com/SkaraborgKunskapsekonomin.pdf>. s. 10

användandet så kan kunskap och information växa vid tillämpning, variabeln plats minskar i värde när det skapas virtuella marknadsplatser och organisationer som får fördelar som fart och dygnetruntarbetande på en global skala, pris och värde beror mycket på kontexten. Alltså kan samma information eller kunskap ha olika värde för olika människor vid olika tidpunkter. Kunskap som finns i system har ett större inbakat värde än när det ”vandrar ut genom dörren” in i människors huvud samt att humankapital eller kompetens är en nyckelkomponent i ett kunskapsbaserat företag, ändå är det få företag som redovisar kompetens i sina årsredovisningar och motsatsen gäller ofta att nedskärningar ses som något positivt.¹⁷

I takt med att tankarna om kunskapssamhället har växt fram så har även nya idéer om kunskapsproduktion växt fram såsom t.ex. *Mode 2 forskning* och *trippel helix* **TRIPLE HELIX (SKRIV OM GENOMGÅENDE)** som av många forskare som t.ex. Elzinga anses ha starka kopplingar till neoliberalismen. Många påtalar kopplingarna till neoliberalismen¹⁸ från kunskapssamhället som trängde undan Keynesianismen som den ledande globala ekonomiska doktrinen.¹⁹

Efter andra världskriget växte Keynesianismen fram som den dominerande politiska doktrinen i världen men efter Vietnamkriget och oljekrisen på 1970-talet så trängdes Keynesianismen undan till förmån för neoliberalismen anförd av Milton Friedman och Chicagoskolan.²⁰ Den absoluta grundbulten i neoliberalismen är tilltron till marknaden, man hävdar att marknaden fungerar optimalt om man tar bort alla restriktioner så att den blir helt fri vilket leder till ökat välstånd för alla och arbete till alla som verkligen vill ha det.²¹ Många väljer ofta att se neoliberalismen som en ekonomisk doktrin medan andra vill se det som något större och mer som en samhällsideologi då neoliberalismen även har idéer om hur t.ex. högre utbildning ska se ut.

En längre tid har neoliberalismen fungerat som den dominerande ekonomiska doktrinen i den västliga hemisfären. Detta har påverkat speciellt den ekonomiska politiken som förs i Europa på ett eller annat sätt men det påverkar även politiken i övrigt. Detta faktum tillsammans med universitetens klassiska roll som institutioner som har varit avskilda ifrån stat och privata

---

¹⁷ Olssen & Peters – Neoliberalism, higher education and the knowledge economy. s. 332

¹⁸ Delanty – Ideologies of the knowledge society and the cultural contradictions of higher education. s. 75

¹⁹ Saad-Filho & Johnston – Neoliberalism: A critical reader. s. 21f

²⁰ Saad-Filho & Johnston – Neoliberalism: A critical reader. s. 20

²¹ Saad-Filho & Johnston – Neoliberalism: A critical reader. s. 41

företag, vilket man har liknat vid att forskare sitter i sina elfenbenstorn och observerar övriga samhället. På senare tid har det uppkommit teorier som *trippel helix* och *mode2* som vill att man ska flytta universitetets roll närmare övriga samhället. Dessa båda teorier sägs av vissa forskare som t.ex. Ante Elsinga ha nära anknytning till neoliberalismens tankegångar.²² Man kan även se hur universitet ses mer och mer som bränsle för ekonomisk utveckling och blir viktigare i den globala ekonomin.²³ EU har på senare tid startat Lissabonprocessen samt att man i Sveriges riksdag har lagts fram en ny proposition om förändringar i högskolelagen.

Tankegångarna om kunskapssamhället har på senare tid börjat slå rot inom den Europeiska unionen och år 2000 startade man vad som kallas Lissabonprocessen där man satte upp målet: att vid 2010 vara "*the most competitive and dynamic knowledge-based economy in the world, capable of sustainable economic growth with more and better jobs and greater social cohesion*".²⁴ Jämför man forskningsverksamheten mellan genomsnittet i EU med USA och Japan så finns det stora skillnader. Så t.ex. uppgår forskningsinsatserna i EU till 1,8 % av BNP, i USA till 2,8 % samt 2,9 % i Japan. I sysselsättningstermer så utgjorde bara forskarna 0,25 % av arbetskraften i europeiska företag medan samma siffror ligger på 0,67 % i USA samt 0,6 % i Japan. Antalet europeiska studenter i USA är dubbelt så stort som antalet amerikanska studenter på samma nivå i Europa och 50% av de Européer som tar en doktorexamen i USA blir kvar en lång tid efter.²⁵

Det finns olika tankar inom forskarvärlden om hur globala organisationer påverkar länder i deras policyutformning i utbildningsfrågor. Om man ska se länderna som passiva mottagare ifrån institutioner som OECD eller länderna själva är mycket aktiva i policyutformningen.²⁶ Som jag beskrivit ovan kan man se tre olika former av kunskapssamhälle på tre olika nivåer: nationellt, regionalt som även kan benämnas supranationellt och i min studie betyder det EU samt globalt vilket jag kommer att förklara senare. Man kan alltså tydligt se närvaron av kunskapssamhället och kunskapsekonomin i dagens samhälle. Det jag kommer att undersöka i min studie är hur ser universitetets roll ut i kunskapssamhället? Har de fått en förändrad roll? Min studie riktar sig till att undersöka den nationella och den regionala/supranationella för att undersöka om det finns någon policy överlappning mellan de båda.

---

²² Elzinga – The new production of particularism in models relating to research policy. s. 19

²³ Välimaa & Hoffman – Higher education looking forward. s. 8

²⁴ http://ec.europa.eu/education/policies/lll/life/report/quality/report_en.pdf s. 3

²⁵ http://ec.europa.eu/education/policies/lll/life/report/quality/report_en.pdf s. 4

²⁶ Eklund – Adoption of the innovation system concept I Sweden s. 12ff

1.2 Problemformulering

Universiteten har fått en förändrad roll i samhället på senare tid. Numera har universitet mer och mer fått rollen att skapa innovation eller tillväxt. Det har skett en förskjutning från att universitet har haft en roll som allmännyttig institution till att bidra till ekonomisk utveckling. Sverige är starkt centraliserad stat med allmänna universitet som lyder direkt under den lagstiftande makten.²⁷ Hur ser universitets nya roll ut och framför allt hur kan man förstå den? Om universitet dras närmare den privata sektorn och hämtar allt mer av dess finansiering därifrån, finns det risk att näringslivet får mer inflytande över universiteten. Då speciellt över vad som det forskas om, men även över forskningsresultat och utvecklingen av god forskning. Man kan även undra över att om universitets roll blir att verka som en motor för ekonomisk tillväxt och innovation i regionen, vad händer då med utbildningar och program som inte nödvändigtvis genererar tillväxt? Hur väl står sig en utbildning i astronomi mot en ingenjörsutbildning? Att den högre utbildningen ska generera tillväxt i övriga samhället är något som ligger nära tankegångarna om *trippel helix*, *mode 2 forskning* samt de neoliberala tankegångarna om högre utbildning. Så när den högre utbildningen i Sverige blir mer och mer inriktad mot att generera tillväxt i samhället, detta sker genom att man förskjuter den svenska högre utbildningen i en riktning emot teorier som neoliberalism, *mode 2 forskning* och *trippel helix*. Kan det vara så att man har anammat neoliberala tankegångar i de centrala dokumenten rörande högre utbildning i Sverige samt inom den europeiska unionen? Håller vi på att under 2000-talet få en högre utbildning som verkar i en neoliberal miljö där universitetens primära mål är att generera tillväxt?

1.3 Syfte

Mitt syfte med uppsatsen är att försöka förstå universitetets roll i samhället utifrån Neoliberalismen. Håller vi på att få en nyliberalistisk universitetsroll i Europa och Sverige? Mitt mera specifika syfte är att se om det finns neoliberal idéer i Sveriges nya proposition ”*ny värld ny högskola*” samt på den supranationella nivån som i detta fall blir EU.

För att kunna uppnå mitt syfte kommer jag undersöka om propositionen ”Ny värld – ny högskola” och de dokument (”Utbildning 2010” snabba reformer krävs om Lissabonstrategin

---

²⁷ Marton – Innovation and National Policy-Making: Political efforts to reform Swedish research policy to meet the needs of innovation policy, 1996-2007 s. 3

skall lyckas”, Investing efficiently in education and training”, ”the role of the universities in the Europe of knowledge”, Konkreta framtidsmål för utbildningssystemet” samt mot ett europeiskt område för forskningsverksamhet”) från Lissabonprocessen som jag kommer att använda har inkorporerat delar av de neoliberala tankegångarna. Mer specifikt kommer jag även att undersöka om det förekommer någon överlappande effekt mellan den nationella och den supranationella nivån för att se om deras policy utvecklas i symbios med varandra.

1.4 Teorianknytning

1.4.1 Neoliberalism

Jag kommer att använda mig av neoliberalismen samt av andra teorier som har kopplingar till neoliberalismen som *trippel helix*, *kunskapssamhället* och *mode 2 forskning*. Jag kommer att utveckla detta i mitt teorikapitel men här kommer en kort sammanfattning. En viktig aspekt inom neoliberalismen är tron på marknaden, att den är perfekt och arbetar bäst helt utan ingrepp och regleringar samt att man vill att staten ska ha en tillbakadragen roll.²⁸

Kunskapssamhället ses som en ny form av samhälle som drivs av nya utvecklingar av informations och kommunikationsteknologi. Kunskapssamhället dömer ut den klassiska samhällsbindningen till fördel för marknaden.²⁹ Kärnan i *trippel helix* är att man vill flytta högre utbildning närmare övriga samhället och gärna skapa hybridorganisationer som består av stat- universitet – industri.³⁰ *Mode 2 forskning* fokuserar på nätverk och gränsöverskridande forskning där man vill att man bygger upp nätverk för att göra forskningen mer effektiv.³¹

1.4.5 Policytransfers

Policytransfers är något närliggande min studie då man undersöker hur en policy överförs till ett land. Det jag kommer att studera i min uppsats är förekomsten av liknande policy. Detta gör policytransfer till ett intressant begrepp i mitt arbete även om jag inte kommer att använda det som metod. Policytransfer är något som har blivit vanligare på senare år kanske mest beroende av att den teknologiska utvecklingen har gjort framsteg som gjort det lättare att kommunicera med varandra. Man kan även se till globaliseringen som menar att i och med

---

²⁸ Saad-Filho & Johnston – Neoliberalism: A critical reader. s. 41

²⁹ Delanty – Ideologies of the knowledge society and the cultural contradictions of higher education. s. 72f

³⁰ Elzinga – The new production of particularism in models relating to research policy. s. 8

³¹ Välimaa & Hoffman – Higher education looking forward. s. 7

den internationella handeln så har det blivit svårare att isolera sig ifrån den globala ekonomins påtryckningar. Man kan även se att denna företeelse ökar med organisationer som EU som opererar på en supranationell nivå. Policytransfers definieras vanligen som den process genom kunskap om policys, administrativa arrangemang, institutioner etc. används i utvecklingen av policys vid en annan tidpunkt.³² Lesson-drawing är ett närliggande begrepp till policy transfer och menar att politiska aktörer och beslutsfattare tar lärdom av andra länder som de senare applicerar på sitt eget land. Policytransfer inkluderar dock både frivilliga och icke frivilliga överföringar av policy och man kan se det som att det finns tre olika typer av policytransfer: frivilliga, direkt tvingande samt indirekt tvingande. De frivilliga transfers förekommer främst när det uppstått ett visst missnöje som ger incitament till att leta efter lösningar i andra länder. Direkt tvingande transfers är inte vanligt men det har förekommit av bland annat transnationella företag som hotat med att flytta samt med supranationella organisationer som IMF, Världsbanken och EU. Indirekt tvingande transfers: här kan framväxten av en internationell konsensus vara en påtryckande faktor men även saker som t.ex. att man riskerar att hamna efter grannländer eller sina konkurrenter eller att den teknologiska utvecklingen tvingar till förändring.³³ I processen med policytransfer så kan man peka ut åtta kategorier av aktörer: Valda befattningshavare, politiska partier, byråkrater/statstjänstemän, lobbygrupper, policy entreprenörer/expertter, statliga och icke-statliga supranationella institutioner, tankesmedjor, samt konsulter.³⁴ Det man överför kan man dela in i sju olika objekt: policymål, struktur och innehåll, policyinstrument eller administrativa tekniker, institutioner, ideologi, idéer, attityder och koncept samt negativa lärdomar.³⁵

1.5 Forskningsfrågor

Min huvudsakliga forskningsfråga blir som följer

- Har Lissabonprocessen inkorporerat delar av neoliberalismen? [SKILJER DU MELLAN NY- OCH NEOLIBERALISM – VARFÖR ANNARS TVÅ ORD?](#)
- Har den nya propositionen (Ny värld, ny högskola) till en ny högskolelag i Sverige inkorporerat delar av neoliberalismen?

Sedan kommer jag att ställa följdfrågorna:

---

³² Högå – Spelar geografi roll? En studie i bolognaprocessen ur ett policy transferperspektiv. s. 4f

³³ Högå – Spelar geografi roll? En studie i bolognaprocessen ur ett policy transferperspektiv. s. 22f

³⁴ Högå – Spelar geografi roll? En studie i bolognaprocessen ur ett policy transferperspektiv. s. 24

³⁵ Högå – Spelar geografi roll? En studie i bolognaprocessen ur ett policy transferperspektiv. s. 24

- Kan man märka en högre grad av användande i något av dokumenten gentemot det andra?
- Finns det en överlappning mellan dokumenten?

Operationaliseringen och mätandet av användning av neoliberalismen kommer att förklaras i slutet av kapitel två.

1.6 Metodiskt tillvägagångssätt

Jag kommer att använda mig av en diskursanalys för att analysera mina valda dokument. Jag kommer att använda detta för att kunna avläsa om de valda dokumenten har något tydligt användande av neoliberalismen och hur tydligt det märks.

1.6.1 Diskursanalys

Diskursanalysen har sin grund i strukturalistisk och post-strukturalistisk språkfilosofi vilket leder till att vårt tillträde till verkligheten går igenom språket. Tack vare språket så kan vi skapa representationer av verkligheten, som inte endast är speglingar av verkligheten utan representationerna hjälper även till att skapa den. Detta betyder dock inte att verkligheten inte finns. Man kan se språket som en maskin som konstituerar den sociala världen.³⁶

I diskursperspektivet ryms ett maktperspektiv. Foucault menar att när diskurser skapas så skapas maktrelationer. Detta genom ett antal procedurer som kallas utestängningsmekanismer. Här ser man makt som något som utvecklas i relationer och på så sätt innebär begränsningar för vissa människor och samtidigt möjligheter för andra. Väldigt tydliga exempel på sådana motsättningar är t.ex. sjukt mot inte sjukt, tradition mot inte tradition och rätt eller fel. Hos Foucault är kunskap först och främst etablerad kunskap, vilket är tätt förbundet med makt. Kunskapen styr och reglerar vad som man kan säga och vad man inte kan säga.³⁷ Man kan se det som att språket tillhandahåller ett perspektiv på den verklighet vi försöker förstå. Därför blir politiken tätt bunden till språket och det är genom språket som den politiska verkligheten skapas och måste ses som produktivt, och skapande. Detta leder till att maktfrågan handlar om diskurs, alltså med andra ord få sin kunskap att definieras som den ”rätta”.³⁸ Man bör skilja

---

³⁶ Jørgensen & Phillips – Diskursanalys som teori och metod s. 15f

³⁷ Bergström & Boréus – Textens mening och makt s. 311f

³⁸ Bergström & Boréus – Textens mening och makt s. 326f

mellan text och social praktik men detta betyder inte att man kan frikoppla social praktik ifrån språket helt och hållet då språket blir en nödvändighet för att förstå politik och maktutövning. Makten som man beskriver i diskursanalys kan man likna vid vad Lukes kallar maktens tredje dimension som man brukar beskriva som makten över tanken.³⁹

Makt uppfattas alltså inte som något som någon är i besittning av och kan utöva över andra. Makt betecknar den kraft och de processer som skapar vår sociala omvärld och gör den meningsfull för oss. Begreppet makt understryker kontingensen i vår sociala omvärld. Således blir makt inget som kan tänkas bort eftersom vi är beroende av att leva i en bestämt social ordning. Denna är alltid konstituerad i makt men vi är inte beroende av att leva i en *bestämd* social ordning, och uteslutandet av andra ordningar är också en del av maktens verkan. Detta betyder att makten skapar en social ordning för oss att leva i samtidigt som den skär av andra alternativa möjligheter.⁴⁰

Man kan se diskurserna som att det är partiella struktureringar i samma obestämbara terräng, som aldrig blir helt genomstrukturerad. I och med att det aldrig blir helt genomstrukturerat så kan man säga att det alltid förs en kamp om hur strukturen ska se ut, vilka diskurser som ska regera och vilken innebörd eller betydelse de enskilda tecknen ska tillskrivas. I och med detta så ska man fokusera på de konkreta uttrycken i deras egenskap av artikulationer: vilka betydelser etablerar de genom att sätta elementen i bestämda förhållanden till varandra, och vilka betydelsemöjligheter utesluter de? Så i och med detta kan man titta på en artikulation och se vilken eller vilka diskurser den bygger på eller vilka diskurser den reproducerar.⁴¹

Saussure vänder sig mot antagandet att de språkliga tecknen har en positiv existens och menar att det inte har någon objektivt given relation mellan tecknet och verklighetens objekt, utan att meningen skapas rationellt vilket betyder att tecknet och dess relation till objektet blir godtycklig. Man kan sammanfatta Saussures lära i principer 1) den första är att ett objekt i sig själv inte kan definieras utan att de får substans först när de sätts i relation till något annat. Vilket gör att det finns endast skillnader i språket och inga positiva termer. 2) den andra

---

³⁹ Ibid S. 347f

⁴⁰ Jörgensen & Phillips – Diskursanalys som teori och metod s. 45

⁴¹ Jörgensen & Phillips – Diskursanalys som teori och metod s. 37

principen är att varje element blir definierat av reglerna som möjliggör kombination med andra vilket betyder att språk är en form och alltså inte en substans.⁴²

Diskursanalysen syftar inte till att klargöra den objektiva verkligheten som att se vilka grupper samhället verkligen består av utan att istället undersöka hur vi skapar verkligheten så att den blir en objektiv och självklar omvärld. Detta betyder att diskursteorins utgångspunkt är att vi skapar objektivitet och att det är skapelseprocessen vi ska analysera. Då språkets struktur aldrig är helt fastställd, är också samhälle och identitet flytande och föränderliga och kan inte helt fixeras. Därför blir "samhället" vårt försök att skapa entydighet i det sociala men det är aldrig någon objektivt existerande storhet.⁴³ I diskursteorin ska man inte förstå politik som något snävt begrepp utan som ett väldigt brett begrepp där inte bara partipolitik ingår utan att även att vi hela tiden konstituerar det sociala på vissa bestämda sätt som utesluter andra sätt. Laclau och Mouffe uppfattar politik som att forma samhället på ett bestämt sätt och därvid utesluta andra möjliga sätt. Diskurser ska inte ses som något konstant utan vid vissa tidpunkter kan det råda strid om bestämda diskurser vid vilket det blir uppenbart att olika aktörer söker främja olika sätt att inrätta samhället på och vid andra tidpunkter kan det förefalla naturligt att det blir nästintill omöjligt att det skulle kunna finnas alternativ.⁴⁴

Eftersom som jag kommer att använda mig av Lissabonprocessen samt proposition "ny värld – ny högskola" från Sverige blir maktperspektivet centralt. Med tanke på att jag valt ett dokument som är centralt för den Europeiska Unionen och ett som är centralt för Sverige så blir språkbruket viktigt eftersom att detta är centrala dokument med makt och inflytande vilket gör det viktigt att få in "rätt" språkbruk om man vill utöva inflytande inom området.

1.7 Material

Jag har valt fem dokument på europeisk nivå samt ett dokument på den nationella nivån. På den europeiska nivån har jag valt fem dokument som ingår i Lissabonprocessen eftersom att detta har en stark inriktning på utbildningsfrågor och det är det senaste och det mest centrala policy skapande processen rörande högre utbildning i Europeiska Unionen och dess policyutformning. De dokument ifrån Lissabonprocessen är: "Mot ett europeiskt område för forskningsverksamhet", "Konkreta framtidsmål för utbildningssystemet", "The role of the

---

⁴² Wangeby – Det Svenska folket: förått av de egna eller hotat av de andra? s. 24

⁴³ Jörgensen & Phillips – Diskursanalys som teori och metod s. 40

⁴⁴ Jörgensen & Phillips – Diskursanalys som teori och metod s. 43

universities in the Europe of knowledge”, ”Investing efficiently in education and training: an imperative for Europe” samt ””utbildning 2010” snabba reformer krävs om Lissabonstrategin ska lyckas.” På den nationella nivån föll valet på den nya propositionen (”Ny värld – ny högskola”) eftersom att det är det färskaste centrala dokumentet inom det svenska utbildningsväsendet. Anledningen till att jag valde att använda mig av fem olika dokument på den supranationella nivån (EU nivån) och endast ett på den nationella nivån är att dokumentet på den nationella nivån är ett mycket större samlat dokument, medan på den supranationella nivån så finns det inget samlat dokument om policyutformningen i Lissabonprocessen utan den består av mindre dokument.

1.8 Avgränsningar

Jag har valt att inte titta på den globala nivån utan att fokusera på den nationella och den supranationella. Detta eftersom att det redan har gjorts undersökningar av relationen mellan den globala och den nationella som t.ex. Magnus Eklund – ”Adoption of the innovation system concept in Sweden” samt att skulle jag välja alla tre nivåerna så skulle arbetet bli för stort och för tidskrävande.

Jag har valt Sverige eftersom att de har en ny proposition angående utbildning och utbildningens inriktning vilket gör att Sverige blir extra intressant. En annan aspekt är att Sveriges utbildningssystem närmast kan kategoriseras i den finska modellen som ett öppet välfärdsbaserat kunskapssamhälle vilket gör det extra intressant att analysera utifrån en neoliberalistisk modell. Sverige är även ett av världens mest centralt statsstyrda system för högre utbildning och att se en omvandling till marknadsdrivna aktörer gör Sverige högtintressant.⁴⁵ I och med att valet föll på Sverige så faller det sig naturligt att jag väljer ett dokument ifrån EU på den supranationella nivån. Här blir valet av Sverige även för att den språkliga barriären i de övriga nordiska länder är för stor då det brukar vara dessa som förknippas med den finska modellen.

Tidsramen jag har valt beror på att den senaste propositionen som kommit ut ”Ny värld – ny högskola” är ifrån 2004/2005 och den sammanfaller tidsmässigt bra med Lissabonprocessen som startade 2000 och även den är inriktad på högre utbildning.

---

⁴⁵ Marton – The mind of the state. s. 1

1.9 Validitet

Validiteten rörande mina dokument anser jag vara mycket stark eftersom jag använder mig av officiella dokument från både Sveriges riksdag samt den Europeiska unionen vilka det är väldigt svårt att ifrågasätta rörande dessa dokument. Detta gör att validiteten blir mycket stark. I och med att jag tydligt redovisar mitt teoriverktyg och att det är lätt att se kopplingarna ifrån min teoridel till teoriverktyget gör att validiteten i mitt arbete blir stark.

1.10 Reliabilitet

Reliabiliteten kan vara ett problem vid diskursanalys och kanske främst om det är en dålig genomlysning och/eller att analysverktygen är svårtolkade. Detta är något som kan avhjälpas med hjälp av bra analysverktyg samt att man är noga med att förklara hur man kommit fram till resultatet då noggranna förklaringar hur undersökningen har gått till ökar möjligheten för andra att uppnå samma resultat.⁴⁶ Eftersom att jag tydligt förklarar vad som ingår i mitt analysverktyg samt vilka dokument som jag kommer att studera på nationell samt supranationell nivå så gör detta att det blir lätt för läsaren att följa med samt att det utan svårigheter går att göra om samma undersökning och uppnå samma resultat.

1.11 Tidigare forskning

Jag har använt mig av några forskares tidigare arbeten som grund för mitt arbete. Dessa är: Jonna Johansson, *Learning To Be(come) A Good European* (2007), Peter Schilling, *Research as a source of strategic opportunity?* (2005) samt Magnus Eklund, *Adoption of the innovation system concept in Sweden* (2007).

Jonna Johanssons arbete är intressant för mig eftersom att hon har genomfört en studie där hon använder sig av diskursanalys inom området för högre utbildning. Jonna Johanssons arbete "Learning to be(come) a good European" är en doktorsavhandling vid Linköpingsuniversitet. I denna studie använder hon sig av en diskursanalys där hon tittar på hur den europeiska identiteten skapas samt återskapas, och då speciellt vilken roll högre utbildning har i detta. Detta eftersom att skolor både har en roll i att reproducera maktpositioner inom ett samhälle, samt att utbildning är ett verktyg för att skapa och återskapa nationell identitet.⁴⁷ I sin avhandling tar Jonna Johansson en konstruktivistisk

---

⁴⁶ Bergström & Boréus – Textens mening och makt s. 352f

⁴⁷ Johansson- Learning to be(come) a good European s. 3

utgångspunkt angående identiteter, det vill säga att identiteter är något som skapas och är inget som uppstår naturligt.⁴⁸ I sin avhandling kommer Jonna Johansson fram till att en god europé är en individ som är välutbildad lärd person samt en person som pratar flera språk medan en person som inte utbildar sig stämplas som avvikande och olojal.⁴⁹

Peter Schilling är intressant för min uppsats för sin empiri då han undersöker den svenska forskningspolicyns utveckling. Peter Schilling har genomfört en komparativ studie där han har undersökt den Svenska forsknings policyns utveckling mellan 1980-2000. Detta eftersom att en av utmaningarna för kunskapssamhället är de förändrade förutsättningarna för den offentligt styrda kunskapsproduktionen.⁵⁰ Syftet med studien är att med en fokusering på forskningssamhället studera om beskrivningen mode 2 kan användas för att analysera förändringarna som skett i kunskapspolitiken och forskningssamhället under perioden 1980-2000.⁵¹ Schillings avhandling tar sin utgångspunkt i de olika definitionerna av kunskapssamhället. Schilling har svårt att karakterisera de senaste årtiondens utveckling mot ett kunskapssamhälle eftersom kunskap har varit genomgående viktigt men han märker dock en antydning mot att kunskap eller den vetenskapliga kunskapen blir viktigare och viktigare.⁵² Det finns en del forskning gjord på den forskningspolitiska utvecklingen efter andra världskriget och man brukar dela upp den i tre olika epoker 1945-1960 och 1960-1980 vilka båda inte upplevs som speciellt kontroversiella. Däremot så upplevs tiden mellan 1980 och framåt med viss kontrovers då den beskrivs från två olika håll. Ibland beskrivs den som ”forskning som en strategisk möjlighet” och ibland som ”innovationspolitik”.⁵³ Innovationspolitiken är starkt förknippad med mode 2 forskning, alltså att kunskapsproduktionen beskrivs som tvärdisciplinär, löst organiserad med stora inslag av samarbete med näringslivet och med internationella förgreningar.⁵⁴

Magnus Eklunds avhandling är intressant för min uppsats eftersom att han undersöker policytransfers mellan en global nivå och den nationella. Magnus Eklund har tittat på bilden av “innovation system” och OECD, han menar att bilden som målas upp av litteraturen är en bild där OECD är väldigt aktiva med att sprida tankar och idéer till länder som ses som

---

⁴⁸ Johansson- Learning to be(come) a good European s. 13

⁴⁹ Johansson- Learning to be(come) a good European s. 265f

⁵⁰ Schilling – Research as a source of strategic opportunity s. i

⁵¹ Schilling – Research as a source of strategic opportunity s. 193

⁵² Schilling – Research as a source of strategic opportunity s. 191

⁵³ Schilling – Research as a source of strategic opportunity s. 192

⁵⁴ Schilling – Research as a source of strategic opportunity s. 193

passiva mottagare.⁵⁵ Syftet med Eklunds studie är att visa att svenska aktörer har varit långt ifrån passiva vid införande av innovationssystemet. Eklund menar att det finns en dubbel bild av Sverige, å ena sidan hyllas Sverige för att man intog denna policy väldigt tidigt och att det fick en stor genomslagskraft, samtidigt som Sverige ibland beskrivs som ett land som saknar ordentlig innovationspolitik och vägrat se på OECD:s policyutveckling.⁵⁶ Angående termen innovationssystem så säger Eklund att termen är löst definierad och har ingen fast betydelse och att det betyder olika för olika människor.⁵⁷ Eklund menar att det pågår en kamp mellan en grupp som vill att universiteten ska vara autonoma och en annan grupp som fokuserar på den sociala och ekonomiska användningen av forskning.⁵⁸

1.12 Operationalisering

För att operationalisera en ideologi eller en idé närvaro kommer jag att konstruera en modell som syftar till att lättare kunna förstå och analysera texterna. Denna operationalisering görs genom att jag plockar ut huvuddragen i neoliberalismen, mode 2 forskning, kunskapssamhället samt trippel helix, och skapar ett teoretiskt verktyg som jag presenterar i slutet av kapitel 2 som är mitt teorikapitel.

1.13 Disposition

I det första kapitlet lägger jag ramarna för mitt arbete där jag presenterar syfte, problemformulering och forskningsfrågor. Jag kommer även att förklara varför jag använder mig av diskursanalys ha en diskussion om material, avgränsningar, reliabilitet, validitet samt presentera tidigare forskning på området. Det andra kapitlet kommer att vara mitt teorikapitel där jag redogör för några begrepp som trippel helix, mode 2, samt kunskapssamhälle och informationssamhälle. I kapitel två kommer jag även att redogöra för innehållet i den neoliberalistiska teorin samt berätta om dess övertagande som dominerande doktrin. I slutet av det andra kapitlet presenterar jag mitt teoriverktyg som jag kommer att använda mig av. I kapitel tre så kommer jag att redovisa min empiri. Kapitel fyra kommer att bestå av att jag genomför min analys och drar mina slutsatser och kapitel fem består av min sammanfattning.

---

⁵⁵ Eklund – Adoption of the innovation system concept I Sweden s. 12ff

⁵⁶ Ibid s. 15

⁵⁷ Ibid s. 17

⁵⁸ Ibid s. 21

2. Teori

2.1 Introduktion

I detta kapitel kommer jag att redogöra för vad begreppen Trippel helix, Mode 2 samt kunskapssamhället står för. Alla dessa begrepp är nära sammankopplade med neoliberalismen enligt bland andra Ante Elzinga. Sedan kommer jag att berätta om neoliberalismen där jag lägger lite extra fokus på de neoliberala tankegångarna som rör högre utbildning. Jag kommer även i slutet av kapitlet att presentera mitt teoretiska verktyg som jag kommer att använda mig av.

2.2 Begrepp/definition

2.2.1 Trippel Helix

Trippel helix modellen bygger på förändrad kommunikation, som bygger på ett samarbete eller sammangående av universitet - stat - industrikomplexen till en modell av trilateral interaktion. Innovation förklaras som något som en produkt av koalitioner och nätverk, drivna av ett försök till att få marknadsfördelar. Kapital och resurser tonas ner samtidigt som kommunikationsmönster belyses som något viktigt. Man belyser sammangående och överenskommelse samtidigt som konflikter tonas ner och ger bilden av en smidigt och fredligt samarbete över institutionella gränser. I och med att det finns kulturella normer i de tre olika komplexen innebär detta problem när den nya hybridorganisationen skapas. När den optimala ombyggnaden är nådd uppstår stabilitet och om den är bestående så kan man prata om en teknologisk regim eller en kunskapsproducerande regim. Man utgår ifrån att trilaterala organisationer skapas, reproduceras, modifieras och förstörs hela tiden.⁵⁹ Det riktas även kritik emot att fokus ligger på information och kommunikation och på så vis nedvärderar betydelsen av realtidskompetens och färdigheter.⁶⁰ En annan kritik som Trippel helix har fått utså är att kritikerna menar att de olika komplexen har olika regler och normer som styr de båda och när de slås samman, är det den akademiska värdegrunden som gäller eller är ansvaret till aktieägarna det största? Ytterligare en kritik som Trippel helix har fått utstå är att denna modell syftar till forskning som något vinstdrivande och inte något för det allmänna goda, och ser man på det nuvarande fältet kan man se att universitet - industri – stat sammanbetar i speciella branscher som läkemedel och biomedicin.⁶¹ Kritikerna menar

---

⁵⁹ Elzinga – The new production of particularism in models relating to research policy. s. 8

⁶⁰ Ibid s. 12

⁶¹ Ibid s. 14ff

fortsättningsvis att dessa nya forskningsmodeller dras till områden där det finns pengar att tjäna, det pratas väldigt lite, om än inget, om områden där den förväntade kapitalvinsten är liten som t.ex. astronomi, arkeologi och språkforskning. I och med detta har de nya forskningsmodellerna fått stämpeln att vara ideologiskt färgade, och att detta leder till privatisering av de områden som man kan förvänta sig avkastning ifrån medan mindre lönsamma områden hamnar efter.⁶²

2.2.2 Mode 2

Mode 1 forskning är typiskt sett centrerat på vetenskapsgrenar, med akademiska hierarkier, homogenitet och viss åtskillnad mellan upptäckter och tillämpandet av nya idéer.⁶³ Mode 1 forskning är till största del kopplat till akademiska intressen i speciella områden.⁶⁴ Mode 2 forskning däremot är problemorienterad, överskrider vetenskapsgrenar, inträffar i och internaliseras i tillämpandets kontext, samt är mycket mer heterogen. Interaktion och kommunikationsmönstret blir nyckelvariabler. Med andra ord så blir innovation en nätverksägodel, vilket gör mängden kommunikation blir en nyckelvariabel. Mode 2 värderar kommunikationskapacitet och fart högre än traditionella attributer som ägarskap, makt och kontroll.⁶⁵ Mode 2 forskning blir alltså producerad i den kontext den tillämpas. Mode 2 forskning betyder även att universitetet förlorar sitt monopol på produktion av forskning.⁶⁶ Samma kritik som har riktats emot Trippel helix har även riktats mot mode 2, alltså att även den säger väldigt lite om universitetet som institution och att den nedvärderar realtidskompetens och färdigheter. Även den värdegrundande kritiken emot Trippel helix används också emot mode 2 forskning då man även inte här har klargjort vilka värderingar och normer som gäller.⁶⁷ Också här så får mode 2 utstå kritik om att tillämpas på områden där den förväntade vinsten är störst och helt förbise områden som inte förväntas generera någon vinst, och även mode 2 har anklagats för att ligga nära privatisering och vara ideologiskt färgad.⁶⁸

---

⁶² Ibid s. 19

⁶³ Ibid s. 12

⁶⁴ Välimaa & Hoffman – Higher education looking forward. s. 12

⁶⁵ Ibid s. 7

⁶⁶ Välimaa & Hoffman – Higher education looking forward. s. 12

⁶⁷ Ibid s. 14

⁶⁸ Ibid s. 19

2.3 Neoliberalismen

Neoliberalismen beskrivs ofta som en ideologi för marknaden och de privata intressena samt att den motsätter sig staten. Dock finns det de som menar på att man ska se neoliberalism som en samhällsordning. Neoliberalismen har ofta blivit sammankopplad med globaliseringen och det kan vara viktigt att påpeka att globalisering har pågått en längre tid, och är inget som kom med neoliberalismen, utan att Marx identifierade denna redan på mitten av 1800-talet (växande internationell handel, ökat kapitalflöde och den globala ekonomin). Alfredo Saad-Filho och Deborah Johnston menar att huvuddragen i neoliberalismen är bland annat att förhållandet mellan arbetare och chefer ändras för att gynna finansiärer och aktieägare, minskande inblandning av staten angående välfärd och utveckling, dramatisk tillväxt av finansinstitutioner, nya relationer mellan finanssektorer och ickefinanssektorer som gynnar finanssektorerna, stärkandet av centralbankerna, ett resursflöde från periferin till centrum samt nya lagar som gynnar sammanslagningar och förvärv.⁶⁹

Enligt Milton Friedman, en av de allra största inom neoliberalismen, skapar policyinterventioner för att sänka arbetslösheten antingen högre inflation eller högre arbetslöshet eftersom man stör marknadsprocessen. När man pratar om neoliberalism får man inte glömma bort begreppet ”Washington Consensus”, som har hjälpt till att sprida neoliberalismen förespråkar privatisering, fri handel, exportledd tillväxt, mobilitet för finansiellt kapital och avregleringar på arbetsmarknaden.⁷⁰ En av hörnstenarna i neoliberalismen är tron på den fria marknaden. Man framställer marknaden som en optimal och självreglerande social struktur, och man hävdar att om marknaden skulle få fungera utan några ingrepp skulle den optimalt använda alla ekonomiska resurser samt generera full sysselsättning för alla som verkligen vill arbeta. Man menar på att globaliseringen av marknaden är det bästa sättet för att öka välbefindandet i hela världen.⁷¹ Detta kan man se tydligt i ett uttalande av WTO:s förre generaldirektör Mike Moore: *”The surest way to do more to help the poor is to continue to open markets”*⁷²

En hörnsten hos neoliberalismen är att man avreglerar arbetsmarknaden och på så sätt skapar marknadsvänliga sociala strukturer. För att skapa marknadsvänliga sociala strukturer så vill neoliberalismen skära ner fackens styrka så att arbetsgivare kan anställa och avskeda anställda

---

⁶⁹ Saad-Filho & Johnston – Neoliberalism: A critical reader. s. 9f

⁷⁰ Saad-Filho & Johnston – Neoliberalism: A critical reader. s. 23ff

⁷¹ Saad-Filho & Johnston – Neoliberalism: A critical reader. s. 41

⁷² Saad-Filho & Johnston – Neoliberalism: A critical reader. s. 41

som de vill, privatisera statliga företag samt att öppna upp den inhemska marknaden för utländskt kapital och varor.⁷³

Eftersom att man anser att marknaden agerar bäst i sig själv och utan ingrepp så anser man att statliga ingrepp på marknaden är ovälkomna och att de motverkar effektivitet och frihet, även om många neoliberaler inte vill ta bort staten helt och hållet.⁷⁴ Istället för att staten ska agera som en överordnad domare på marknaden vill man istället att den ska agera mer som en aktör på marknaden.⁷⁵ För neoliberalismen fungerar inte bara marknaden för att höja välbefindandet utan att även uppnå frihet och man ser kapitalism som en nödvändig grund för demokrati.⁷⁶

I den neoliberalistiska teorin ska en stat framhäva individens äganderätt, lagen och marknadens fria funktion, samt fri handel. Dessa institutionella arrangemang anses vitala för att kunna garantera den fria individens frihet. Ramverket av lagar består till stor del av det som har förhandlats fram på marknaden mellan juridiska individer. Eftersom att staten innehar våldsmonopol så ska detta användas till att skydda individens frihet till varje pris. Man ser även privat företagande och entreprenörsinitiativ som en nyckel för att skapa välbefindande och innovationer. Man ser också att avsaknaden av tydlig rätt till privat ägande som ett av de största hindren för ekonomisk utveckling i utvecklingsländer.⁷⁷ Många ser även Neoliberalismen som en samhällsteori vilket man kan utläsa av citatet nedan.

”There is no such thing as society. There are individual men and women, and there are families.” – Margret Thatcher⁷⁸

Neoliberalism vilar på grunden om att båda aktörerna i en ekonomisk transaktion gynnas av den om den är frivillig för båda parterna, samt att de har tillgång till information. Varje restriktion på denna rätt till fri handel kommer att minska välbefindande hos aktörerna och minska individers möjlighet att förbättra sin situation.⁷⁹

---

⁷³ Saad-Filho & Johnston – Neoliberalism: A critical reader. s. 42

⁷⁴ Saad-Filho & Johnston – Neoliberalism: A critical reader. s. 62

⁷⁵ Saad-Filho & Johnston – Neoliberalism: A critical reader. s. 63

⁷⁶ Saad-Filho & Johnston – Neoliberalism: A critical reader. s. 65

⁷⁷ Harvey – A brief history of neoliberalism. s. 64f

⁷⁸ Saad-Filho & Johnston – Neoliberalism: A critical reader. s. 51

⁷⁹ Saad-Filho & Johnston – Neoliberalism: A critical reader. s. 50f

2.3.1 Paradigmskifte

”There is no alternative” – Margret Thatcher⁸⁰

De senaste 25 åren har neoliberalismen fungerat som det dominerande paradigmet i den internationella ekonomin. Neoliberalismen som förordar en oreglerad marknad och individens rättighet förknippas ofta med Chicagoskolan. Inom neoliberalismen utgår man ifrån att marknaden är fulländad och att varje ingrepp mot den endast förstör, och på så sätt så sätts lönerna av tillgång och efterfrågan, arbetarna får betalt vad de är värda, alltså finns det mer utbildade inom ett område än vad det efterfrågas så sjunker lönerna och tvärtom.⁸¹

Från andra världskrigets slut och 25 år framåt så var det Keynesianismen som var det dominerande paradigmet för att förstå ekonomisk aktivitet. Under denna period utvecklades finanspolitik och penningpolitik som ekonomisk verktyg, samt att under denna period så växte fackdeltagandet till rekordnivåer. Men i mitten av 1970-talet, kom en tid som speglades av Vietnamkriget och oljekrisen, som gjorde att Keynesianismen sjönk tillbaka och neoliberalismen tog över allt mer. Både Vietnamkriget och oljekrisen hjälpte neoliberalismen att vinna mark men en av huvudanledningarna till neoliberalismens framfart kan man hitta i Keynesianismens oförmåga att förklara ekonomin för allmänheten som kunde konkurrera med neoliberalismen retorik runt den fria marknaden. Andra faktorer som även kan ha spelat in var att Keynesianismen ”gjort sig själv onödig” då den genom fackligt uppsving gjort att ekonomin förbättrats för så många att man nu ansåg att den inte behövdes längre. Men även den kulturella sidan kan ha spelat in då kollektiv ekonomisk verksamhet påminde om kommunism. En annan anledning till Keynesianismens fall kan ha varit att den var uppdelad mellan neo-keynesianism och post-keynesianism som skiljde sig i frågan om arbetslöshet.⁸² Maynard Keynes kom ut med boken ”General Theory” under 1930-talet och i denna bok var det tre radikala teorier som gick emot dåtidens ekonomiska tankesätt. För det första så avvisade Keynes den så kallade Say’s law som menar att effektiv tillgång och efterfrågan tenderar att vara jämn i en kapitalistisk ekonomi. Keynes förkastade även the quantity theory of money, denna teori menar att priset bestäms av kvantiteten pengar. Den tredje radikala delen i Keynes bok beskriver att ekonomiska aktiviteter pågår i en oåterkallelig historisk tid

---

⁸⁰ Saad-Filho & Johnston – Neoliberalism: A critical reader. s. 57

⁸¹ Saad-Filho & Johnston – Neoliberalism: A critical reader. s. 20

⁸² Saad-Filho & Johnston – Neoliberalism: A critical reader. s. 21f

och därför tvingas ekonomiska agenter att forma förväntningar om framtiden, men dessa förväntningar är aldrig hundra procent rationella och innefattar alltid psykologiska impulser. Detta gör att ekonomiska agenter även måste skapa förväntningar om vad andra agenter förväntar sig. Vad Keynes gjorde var att teoretiskt rättfärdiga det statliga användandet av t.ex. ökade offentliga utgifter, lägre skatter och lägre räntor.⁸³ Attacken på Keynesianismen leddes av Milton Friedmans monetarism.⁸⁴

2.3.3 Neoliberalism och högre utbildning

Inom området högre utbildning ser de neoliberala tankegångarna något annorlunda ut gentemot stora delar av övriga samhället, där man ofta pratar om privatisering. I fråga om högre utbildning kan man istället prata om en marknadsanpassning eller en ”marketisation” där statliga medel utgör huvuddelen av medlen men att universiteten får konkurrera med varandra om de statliga anslagen. Fler och fler universitet tillämpar ett mer entreprenörliknande utövande, och det är förekommande att universitet betar sig mer och mer som företag.⁸⁵ Denna process som syftar till att göra universitet mer entreprenörliknande, stöds av kunskapssamhällets diskurs, där högre utbildning som presenteras som stödjepunkten i innovativ kunskapsproduktion vars uppgift är att bidra till nationens bästa vid ekonomiska utmaningar och utveckling, istället för till det allmänna bästa.⁸⁶

I Storbritannien har många universitets avdelningar lagt om resurser från lärandet till forskningen, samtidigt som man har sökt större bidrag ifrån industrin. Detta har lett till mindre kontakt mellan lärare och studenter. Samtidigt har det blivit dyrare att läsa på universitet vilket gjort att fler studenter behöver ta lån och blir därmed skuldsatta under sina studier. I och med att studenterna blir skuldsatta får de en större press på sig att gå på program som leder till jobb med högre lön istället för till exempel konst eller humaniora. På dessa två sätt så ökar företagen sitt inflytande över universiteten både genom att ge pengar till dem och genom att studenter mer eller mindre tvingas läsa kurser som är attraktiva för företagen.⁸⁷ Även om neoliberalismen inte vill privatisera högre utbildning vill man minska de statliga bidragen till den och ändra om det nuvarande systemet så att utbildning blir en handelsvara,

---

⁸³ Saad-Filho & Johnston – Neoliberalism: A critical reader. s. 31f

⁸⁴ Saad-Filho & Johnston – Neoliberalism: A critical reader. s. 34

⁸⁵ Saad-Filho & Johnston – Neoliberalism: A critical reader. s. 156f

⁸⁶ Vara – Globalization and higher education organizational change. s 491

⁸⁷ Saad-Filho & Johnston – Neoliberalism: A critical reader. s. 160f

och att invånarna handlar denna till marknadspris.⁸⁸ Man kan alltså se en vilja att universiteten riktar sina utbildningar mer åt det kommersiella hållet än åt det allmännyttiga. Genom att göra detta riskerar man att en värdeförändring där allmännyttiga värden skjuts åt sidan för det marknadsinriktade bland de högre utbildade. Detta hobbsianska synsätt ger en syn som motsätter sig att man ska tillhandha ha tjänster som utbildning, välfärd och hälsa åt alla.⁸⁹ En av huvudpunkterna i reformerna som genomförts inom högre utbildning har varit att öka konkurrensen och att man genom att öka konkurrensen förbättrar man produktiviteten, ansvarstagandet och kontrollen. Inom neoliberalismen kan man mer eller mindre sätta ett likhetstecken mellan ökad kvalitet och ökad konkurrens. Dock ledde ökad konkurrens till att det blev en säljares marknad och de ledande universiteten kunde välja studenteter mer än studenterna kunde välja universitet och de behövde inte bli billigare och mer effektiva.⁹⁰

Den internationella investmentbanken Merrill Lynch definierar utbildning som en av de största nya möjligheterna för investerare att tjäna pengar på. Inom högre utbildning kan man inte enbart tjäna pengar på att sälja utbildningar utan även forskning och då genom patent. Detta nya synsätt på utbildning avviker ifrån gamla värden inom högre utbildning, som kvalitet i utbildningen, inkludering samt forskning som är viktig för allmännyttan. Detta leder även till att allt mer eller mindre blir mätbart och det som man kan mäta räknas, vilket leder till att yrkesintegritet ersätts av utvärdering av arbetet.⁹¹ Om universiteten övergår mer och mer till kontraktbaserad forskning så lämnas lite tid efter den avslutande forskningen till kritisk eftertanke. Om de statliga bidragen till sociala studier och andra program som uppmanar kritiskt tänkande förlorar dessa program i status vilket leder till färre sökande.⁹²

Ett bra exempel på standardiserad neoliberalt tankesätt inom högre utbildning är McUniversity.⁹³ McUniversity är McDonalds universitet som heter Hamburger University där man tar emot cirka 5000 studenter varje år.⁹⁴ Där har man tagit bort autonomi från akademikerna och omvandlat universitet till en organisation för massproduktion av högre utbildning. Det finns tydliga inslag av neoliberalt tänkande i McUniversity i dess maktstruktur som har managementinslag men även i ett stort intag av studenter och att man eliminerar

---

⁸⁸ Lynch – Neo-liberalism and marketisation. s. 1

⁸⁹ Lynch – Neo-liberalism and marketisation. s. 2f

⁹⁰ Olssen & Peters – Neoliberalism, higher education and the knowledge economy. s. 326

⁹¹ Lynch – Neo-liberalism and marketisation. s. 4ff

⁹² Lynch – Neo-liberalism and marketisation. s. 8

⁹³ Delanty – Ideologies of the knowledge society and the cultural contradictions of higher education. s. 75

⁹⁴ http://www.mcdonalds.com/corp/career/hamburger_university.html

ineffektivitet, vilket rimmar bra med den neoliberal ideologin där legitimitet uppnås genom effektivitet.⁹⁵ Detta är ett tydligt exempel på ett skifte ifrån ett elitsystem av högre utbildning till ett system av massutbildning inom den högre utbildningen. Denna utbildning har ett mer direkt syfte då man utbildas för ett precist jobb.⁹⁶

Mark Olssen och Michael A. Peters menar att neoliberalismen inom högre utbildning har hämtat många av sina drag ifrån klassisk liberalism och de pekar ut fyra: 1. Individer är nytto-maximerande och han/hon agerar efter detta. 2. Det bästa sättet att fördela resurser är genom marknaden då marknaden är överlägsen både effektivitetsmässigt samt moraliskt. 3. Eftersom marknaden är självreglerande så ska man inte försöka reglera den utan lämna den ifred. 4. Frihandel är viktigt och därför ska man arbeta för att ta bort alla subventioner och importtullar.⁹⁷

Marginson och Considine har gjort en undersökning av sjutton australiensiska universitet, vad som har hänt i universiteten när förändringar gjorts.

- Ett nytt ledarskap har växt fram i universiteten och universitet styrs numera mer som företag.
- Man utnämner i allt högre grad en vice kansler som kommer utifrån och inte är sammanlänkad med institutionen.
- Man har omvandlat styrande råd till företagsstyrelser så att akademiska styrelser har hamnat utanför.
- Man har skapat mer flexibla interna kommunikationssystem.
- Man har skapat nya ägandestrukturer angående internationell utbildning, intellektuell äganderätt, relationer med industrisektorn och arbetsrelaterad utbildning.
- Kollegor har fått mindre att säga till om vid viktiga beslut.
- Forskningen har blivit mer homogeniserad för att bli mer mätbar.
- Minskande inflytande av ”peers” vid beslut om forskning
- En prioritering av forskning i termer av ”quality of research income” istället för antal publikationer och kvalitet på lärande.⁹⁸

---

⁹⁵ Delanty – Ideologies of the knowledge society and the cultural contradictions of higher education. s. 75

⁹⁶ Olssen & Peters – Neoliberalism, higher education and the knowledge economy. s. 330

⁹⁷ Olssen & Peters – Neoliberalism, higher education and the knowledge economy. s. 315

⁹⁸ Olssen & Peters – Neoliberalism, higher education and the knowledge economy. s. 327

Ytterligare effekter av marknadsanpassningen var att ökad tyngd lades på att kunna bedöma prestation och ansvarsskyldighet med användande av prestationsindikatorer. Detta skapade en oro om företagslojalitet och disciplineringen av anställda som kritiserad universitet. Detta eftersom att universitetet blivit alltmer bekymrade över sitt marknadsrykte.⁹⁹

För att det ska bli lättare att följa med kommer här en modell som visar skillnaderna i högre utbildning mellan neoliberal syn och mer traditionell liberal syn som kan sammanfatta teoridelen:

Tabell 1.1

	Neoliberal	Liberal
Mode of operation	Private	Public
Mode of control	Hard managerialism; contracual specification between principal-agent; autocratic control	Soft managerialism; collegial-democratic voting; professional consensus; diffuse control
Management function	Managers; line-management; cost centres	Leaders; community of scholars; professions; faculty
Goals	Maximize outputs; financial profit; efficiency; massification; privatization	Knowledge, Research, inquiry, truth, reason, elitist, not for profit
Work relations	Competitive, hierarchical, workload indexed to market, corporate loyalty, no adverse criticism of university	Trust, virtue ethics, professional norms, freedom of expression and criticism, role of public intellectual
Accountability	Audit, Monitoring, consumer-managerial, performance indicators, output-based	Soft managerialism, professional-bureaucratic, peer review and facilitation, rule based
Marketing	Centres of excellence, competition, corporate image, branding, public	The Kantian ideal of reason, specialization, communication, truth,

⁹⁹ Olssen & Peters – Neoliberalism, higher education and the knowledge economy. s. 327

	relations	democracy
Pedagogy/teaching	Semesterization, slenderization of courses, modularization, distance learning, summer schools, vocational, mode 2 knowledge	Full year courses, traditional academic methods and course assessment methods, knowledge for its own sake, mode 1 knowledge
Research	Externally funded, contestable, separated from teaching, controlled by government or external agency	Integrally linked to teaching, controlled from within the university, initiated and undertaken by individual academics

Kopierad ifrån Olssen & Peters – Neoliberalism, higher education and the knowledge economy. s. 329

2.4 Teoretiskt verktyg

Efter summeringen av tabellen har jag konstruerat mitt teoretiska verktyg som innehåller både neoliberalism samt Mode 2 forskning, trippel helix samt kunskapssamhället. Detta teoretiska verktyg fångar upp essensen inom de valda teorierna och begreppen som jag valt att använda och kommer att använda detta för att analysera förekomster av det neoliberala tankesättet i den högre utbildningen.

- Inom Mode 2 forskning är en av grundbultarna kommunikationsmönstret då innovation ses som en nätverksägodel, och därför blir kommunikationsmönster samt nätverk två viktiga begrepp för mode 2 forskning. Mode 2 forskningen betonar även värdet av att överskrida mellan olika forskningsområden.
- Vid trippel helix så är det samarbetet eller sammangåendet mellan universitet – stat – industri som är essensen vilket gör det till en nyckelvariabel för att hitta tecken på trippel helix.
- En av de centrala aspekterna av neoliberalismens tankar på den högre utbildningen är ”marketisation” och med det menar man att universiteten bör bete sig mer som

företag, och att universiteten tillämpar ett mer entreprenörliknande agerande. Men även att universiteten ska konkurrera med varandra om statliga bidrag.

- Närliggande till ”marketisation” är att universiteten ska tjäna pengar på att både sälja utbildningar men även på forskning och patent.
- Inom neoliberalismen sätter man värde på det som kan mätas och målet är att göra så mycket som möjligt mätbart för att man ska kunna utvärdera.
- En aspekt inom neoliberalismen är att man vill ta bort autonomi från akademikerna och istället skapa ett system för massproduktion av högre utbildning.

3. Redovisning av Empiri

I detta kapitel kommer jag att redovisa mitt empiriska material som jag använt mig av i min diskursanalys. Jag kommer att börja med att redovisa de dokumenten som jag har använt mig av ifrån den supranationella nivån för att sedan följa upp detta med att redovisa materialet ifrån den nationella nivån.

3.1 Den supranationella nivån

3.1.1 ”konkreta framtidsmål för utbildningssystemet”

I denna rapport från rådet kan man se att det läggs en stor vikt vid att EU är eller är på väg att bli ett kunskapssamhälle och att detta är något mycket önskvärt. Man uppmärksammar att information och kunskap får en större plats i våra samhällen och att detta är framtiden.¹⁰⁰ Rapporten målar också upp bilden av att det är bråttom att utveckla utbildningssystemet för att inte hamna efter i utvecklingen. Därför är det viktigt för skolor och universitet och börja bygga upp nätverk, skaffa system för kvalitetssäkring och att man kan mäta kvaliteten samt att man för den offentliga sektorn närmare den privata och ökar sammanfinansieringen. Ett tydligt exempel på det senare kan man se i ”samarbete mellan utbildningsinstitut, affärsföretag, forskningsinstitutioner och viktiga partner inom den offentliga sektorn”¹⁰¹. I den här rapporten vill man alltså flytta utbildningen närmare övriga samhället och att utbildningens autonomitet ses som något gammalt och innovations ses som något nytt och att det är framtiden.¹⁰²

3.1.2 ”Utbildning 2010” Snabba reformer krävs om Lissabon strategin skall lyckas

Här i denna rapport växer det fram två budskap, det ena budskapet är att man vill föra utbildningen närmare samhället och att utbildning är något som leder till ökad tillväxt och produktivitet. Det nämns även att man vill öka den privata sektorns bidrag och på samma gång öka den privata sektorns inflytande genom ett delat ansvar för kompetensutveckling. Det andra budskapet är att man behöver öka jämförbarheten inom unionens utbildningar och man

---

¹⁰⁰ ”konkreta framtidsmål för utbildningssystemet” S. 4ff

¹⁰¹ ”konkreta framtidsmål för utbildningssystemet” S. 14

¹⁰² ”konkreta framtidsmål för utbildningssystemet” S. 15

vill ha som man beskriver det ”en gemensam ram för kvalitetssäkring”¹⁰³. Att jämförbarheten ska ökas kan man se i ”ömsesidigt förtroende kräver kvalitetssäkringsinstrument som är kompatibla och trovärdiga och kan erkännas ömsesidigt.”¹⁰⁴ och även i ”Kvaliteten på och jämförbarheten i befintliga indikationer måste förbättras”¹⁰⁵. Detta påtalar man med budskapet att det är bråttom och att det inte finns tid för eftertanke utan att detta behövs nu för att säkra ekonomisk utveckling.

3.1.3 Investing efficiently in education and training: an imperative for Europe

I den här rapporten så beskrivs EU:s utbildning vara vid ett vägsäl där man måste öka investeringarna och reformera utbildningen annars kommer det att bli ekonomiska och sociala konsekvenser för unionen. Men väljer vi vägen mot kunskapssamhället kommer detta att leda till bättre jobb och ett minskat utanförskap.¹⁰⁶ Man talar även om ett paradigmskifte ifrån ”government consumption” till ”knowledge investment”. För att det europeiska samhället ska bli ett kunskapssamhälle så bör utbildningen flyttas närmare samhället och kanske mer specifikt näringslivet med mer inflytande ifrån det samt att de ger ökade bidrag till utbildning och forskning,¹⁰⁷ Detta kan man se i ”There is a clear deficit in private funding in key areas for the knowledge economy such as higher education.”¹⁰⁸, ”The increased needs to come from a combination of targeted public investment and higher private contribution.”¹⁰⁹, och även i “contacts between the world of education and work (professional bodies, employers, research units, etc.) may contribute to shaping better curricula and to create incentives for more private contributions to education and training.”¹¹⁰. Man vill även att de investeringar som görs ifrån den privata sektorn ska göra utbildningen effektivare eller mer produktiv.¹¹¹

---

¹⁰³ ¹⁰³ ”Utbildning 2010” Snabba reformer krävs om Lissabon strategin skall lyckas. S. 14

¹⁰⁴ ”Utbildning 2010” Snabba reformer krävs om Lissabon strategin skall lyckas. S. 29

¹⁰⁵ ”Utbildning 2010” Snabba reformer krävs om Lissabon strategin skall lyckas. S. 32

¹⁰⁶ Investing efficiently in education and training: an imperative for Europe S. 4ff

¹⁰⁷ Investing efficiently in education and training: an imperative for Europe S. 11ff

¹⁰⁸ Investing efficiently in education and training: an imperative for Europe S. 3

¹⁰⁹ Investing efficiently in education and training: an imperative for Europe S. 15

¹¹⁰ Investing efficiently in education and training: an imperative for Europe S. 23

¹¹¹ Investing efficiently in education and training: an imperative for Europe S. 23

3.1.4 The role of universities in the Europe of knowledge

I den här rapporten så beskrivs universiteten som vitala delar av samhället, samt att ett bra universitet ska vara inkomstbringande, managerstyrda samt att vara en del av regionens utveckling. Att man vill se universitet managerstyrda och fungera som företag finns ett bra exempel på i *"The system should be designed with issues of accountability clearly in mind. Managing a modern university is a complex business, and one which should be open to professionals from outside the purely academic tradition, provided that confidence in the university's management remains strong."*¹¹² Universiteten beskrivs som en institution som ska gynna ekonomisk utveckling och inte kultur.¹¹³ Man ser även gärna att universiteten skaffar sig inkomster ifrån t.ex. att sälja tjänster, ta ut terminsavgifter, privata donationer och sälja forskning.¹¹⁴ Man vill även att universiteten ska ha ett närmare samarbete med näringslivet, att universitet ska fungera till att starta nya företag samt hjälpa befintliga företag i regionen.¹¹⁵ Detta kan man se i

*"Co-operation between universities and industry needs to be intensified at national and regional level, as well as geared more effectively towards innovation, the start-up of new companies and, more generally, the transfer and dissemination of knowledge. From a competitiveness perspective it is vital that knowledge flows from universities into business and society. The two main mechanisms through which the knowledge and expertise possessed and developed by universities can flow directly to industry are the licensing of university intellectual property, and spin-off and start-up companies."*¹¹⁶

Det är även önskvärt för universitet att utveckla kapacitet för tvärvetenskapliga studier. Ett bra exempel på detta kan man se i *"the union is endeavouring to foster the building up of virtual capacity for excellence which has the critical mass needed and is, whenever possible, multi-disciplinary."*¹¹⁷

---

¹¹² The role of universities in the Europe of knowledge S. 17

¹¹³ The role of universities in the Europe of knowledge S. 2ff

¹¹⁴ The role of universities in the Europe of knowledge S. 13

¹¹⁵ The role of universities in the Europe of knowledge S. 7ff

¹¹⁶ The role of universities in the Europe of knowledge S. 7

¹¹⁷ The role of universities in the Europe of knowledge S. 18

3.1.5 Mot ett europeiskt område för forskningsverksamhet

I den här rapporten målar man upp bilden att Europeisk forskning är i kris och att vi blir ifrånsprungna av både USA och Japan, och det är bråttom att börja investera i forskning, för gör vi inte detta så kommer vi att halka efter i den ekonomiska utvecklingen samt att det kommer att leda till mindre nya jobb. Dock räcker det inte med att investera pengar i forskning utan att vi måste även förbättra den forskning som bedrivs genom att man bör skapa mer nätverk samt att föra forskarsamhället närmare företagen.¹¹⁸ Dessa nätverk som byggs upp bör vara tvärvetenskapliga samt inkludera både universitet och företag. För att skapa ökad effektivitet så bör man även skapa konkurrens mellan privata och offentliga forskningsaktörer.¹¹⁹ Exempel på nätverksbyggande och tvärvetenskaplighet kan man se i ”undanröja de barriärer som kvarstår mellan olika ämnesområden samt de barriärer som bromsar rörligheten för kunskap och människor mellan den akademiska världen och näringslivet”.¹²⁰

3.2 Nationell nivå

3.2.1 Analys av regeringen proposition 2004/05:162 Ny värld – ny högskola

Propositionens huvudsakliga innehåll är som det står i inledningen att ”*öka utbildningens internationalisering och attraktivitet, skapa tydlighet och jämförbarhet internationellt och nationellt, bidra till höjd kvalitet, breddad rekrytering och skapa en större tydlighet i tillträdesreglerna.*”¹²¹. Detta är något man redan gör. I denna proposition framkommer bilden att de länder som önskar välstånd måste ha högskolor av hög kvalitet och att detta är mer eller mindre ett måste om man ska ha en bra ekonomisk tillväxt. Man sätter även upp målet för nationen att vara en ledande kunskapsnation. I propositionen framhåller man att det är viktigt att höja statusen på den svenska högre utbildningen internationellt för att kunna locka till sig studenter ifrån utlandet samt att man ska leverera kompetent arbetskraft till näringslivet. Man anser att utbildningarna i högre grad ska hörsamma arbetsmarknadens behov och att man vill

---

¹¹⁸ Mot ett europeiskt område för forskningsverksamhet S. 3ff

¹¹⁹ Mot ett europeiskt område för forskningsverksamhet S. 10f

¹²⁰ Mot ett europeiskt område för forskningsverksamhet S. 9

¹²¹ Regeringen proposition 2004/05:162 S. 1

få bort vad man kallar ineffektiva utbildningar, samtidigt påpekar man att den svenska utbildningen är relativt bra på att möta arbetsmarknadens behov.¹²² I den här propositionen ser man det som att det har skapats en global utbildningsmarknad där man anser att Sverige måste stå starkt för att få ta del av en hållbar ekonomisk utveckling samt fler arbetstillfällen.¹²³ För att den svenska utbildningen ska kunna stå sig stark i internationell konkurrens så anser man att det måste vara lätt att bedöma och jämföra i internationella sammanhang och här ser man Bolognaprocessen som något som kan bidra till att vi i Sverige når dessa mål.¹²⁴ När det kommer till hur man vill stärka den svenska högre utbildningen så vill man bland annat öka kunskapsutbytet mellan utbildning, forskning och de övriga samhällssektorerna. Man vill även ha en större anpassning till den aktuella arbetsmarknaden *”det är angeläget att utbildningen även anpassas för arbetsuppgifter i arbetslivet utanför universitet och högskolor.”*¹²⁵ samt att man vill ha konkurrens om forskningens resurser och på så sätt som man uttrycker det att *”det innebär ett kostnadseffektivt sätt att stärka svensk forskning, innovation och utveckling för ökad internationell konkurrenskraft, en investering i framtida utveckling och tillväxt”*.¹²⁶ Man ser det även önskvärt att man satsar mer på tvärvetenskapliga utbildningar som gynnar tillväxten.¹²⁷ Man vill även skapa forskarskolor som har fokus på ekonomisk tillväxt och som har ett samarbete med omgivningen.¹²⁸

---

¹²² Regeringen proposition 2004/05:162 S. 26ff

¹²³ Regeringen proposition 2004/05:162 S. 32

¹²⁴ Regeringen proposition 2004/05:162 S. 57

¹²⁵ Regeringen proposition 2004/05:162 S. 227

¹²⁶ Regeringen proposition 2004/05:162 S. 225

¹²⁷ Regeringen proposition 2004/05:162 S. 228

¹²⁸ Regeringen proposition 2004/05:162 S. 234

4. Analys/Slutsats

Som det framgår i kapitlet ”tillämpning av empiri” så skiljer sig dokumentet på den nationella nivån något ifrån dokumenten på den supranationella nivån.

I dokumentet ”konkreta framtidsmål för utbildningssystemet” vill man se att universiteten bygger upp nätverk. Detta är något som även förekommer i dokumentet ”mot ett europeiskt område för forskningsverksamhet” där man menar att nätverksbyggandet kommer att förbättra forskningen. I detta dokument (”mot ett europeiskt område för forskningsverksamhet”) efterfrågar man även att de nätverk som skapas bör vara tvärvetenskapliga. Att det är eftersträvansvärt att universiteten ska utveckla tvärvetenskaplig kapacitet kan man även hitta i dokumentet ”the role of universities in the Europe of knowledge”. Både nätverksbyggande samt tvärvetenskapligt forskande är mycket centrala delar av mode 2 forskning, vilket gör att man kan dra slutsatsen att mode 2 forskning finns närvarande i dokumenten på den supranationella nivån.

I den svenska propositionen ”ny värld – ny högskola” kan vi se att man vill ha ökad tvärvetenskaplighet eftersom man anser att detta gynnar tillväxten. Något annat tecken på inflytande ifrån mode 2 forskningen kan man inte hitta i den propositionen ”ny värld – ny högskola”. Detta gör att man endast kan se små spår av mode 2 forskning i propositionen ”ny värld – ny högskola”.

Kärnan inom trippel helix är sammangående eller samarbete mellan stat – universitet – industri. På den supranationella nivån i dokumentet ”konkreta framtidsmål för utbildningssystemet” så förespråkar man att man ska flytta universiteten närmare samhället samtidigt som man ser universitetens autonomi som något gammalt. Även i dokumentet ””Utbildning 2010” snabba reformer krävs om Lissabonstrategin skall lyckas” så finner man tankegångarna om att universitetet ska flyttas närmare samhället, något som man även framhåller i dokumentet ”investing efficiently in education and training: an imperative for Europe” där man betonar att universiteten bör flyttas närmare speciellt näringslivet med mer inflytande till det sistnämnda för att få mer resurser därifrån.

I propositionen ”ny värld – ny högskola” vill man att utbildningarna i större utsträckning ska hörsamma arbetsmarknadens behov och man vill att det ska ske ett ökat samarbete med omgivningen. Här kan vi se att både de supranationella dokumenten samt den nationella propositionen förespråkar att universiteten drar sig närmare övriga samhället och kanske främst då näringslivet. Trippel helix förespråkar samarbete mellan universitet – stat – industri, Detta är något vi kan se antydning på men det är inte helt uppenbart då det mesta fokus läggs på ett ökat samarbete mellan universitet och näringsliv. Sedan beror det även på hur man tolkar samhället, tolkar man det som att stat och industri ingår där så kan man säga att trippel helix finns tydligt närvarande men väljer man att tolka det som näringslivet och industrin så kan man inte se tydliga kopplingar till trippel helix. Jag väljer att ha en något restriktiv bedömning och tolkar det som att man inte direkt refererar till staten utan att man vill se ett ökat samarbete mellan främst universitet och näringsliv, vilket leder till att man endast kan se vissa spår av trippel helix i de valda dokumenten.

Inom neoliberalismen så vill man gärna se att saker är mätbara för att man ska kunna mäta och jämföra för att på så sätt kunna höja effektiviteten. Att man ska kunna mäta och på så sätt höja kvaliteten är något som man hittar i dokumentet ”Konkreta framtidsmål för utbildningssystemet” på den supranationella nivån. Det går även att finna att man vill öka jämförbarheten i dokumentet ””Utbildning 2010” snabba reformer krävs om Lissabon strategin skall lyckas”. Även i propositionen ”Ny värld – ny högskola” på den nationella nivån så kan man finna att man anser att det ska vara lätt att bedöma och jämföra utbildningarna. Man kan se här att det förekommer vilja att mäta och jämföra i både dokumenten på den supranationella nivån samt i propositionen på den nationella nivån. Dock kan denna variabel te sig problematisk som enskild variabel då det naturligt vis är eftersträvansvärt att kunna jämföra och förbättra utbildningar till en viss gräns dock måste man även ta hänsyn till att alla saker inte går att mäta helt och hållet. På denna variabel kan man se en viss förekomst då man vill se mätbarhet och jämförbarhet men att det inte omnämns speciellt mycket.

Inom neoliberalismens tankar om högre utbildning vill man se att universiteten beter sig mer som företag och tillämpa en mer entreprenörsanda men även att det ska vara vinstdrivande. Detta kan man se i dokumentet ”The role of universities in the Europe of knowledge” där man vill att universiteten ska vara managerstyrda och mer efterlikna företag men även att universiteten ska vara inkomstbringande. Något som också framkommer i dokumentet ”Mot ett

”europeiskt område för forskningsverksamhet” är att det är eftersträvansvärt att man skapar en konkurrens mellan privata och offentliga forskningsaktörer för att på så sätt kunna öka effektiviteten. Detta är något som återspeglas i propositionen ”Ny värld – Ny högskola” i formen av att man vill ha en ökad konkurrens om forskningens resurser.

Som vi kan se ovan så är idéerna om en så kallad ”marketization” och tankarna om att universiteten ska kunna tjäna pengar på sin verksamhet mer närvarande på den supranationella nivån än på den nationella. På den nationella nivån så vill man endast se att resurserna till forskning konkurrensutsätts medan man på den supranationella nivån även vill att universiteten även ska vara mer ”managerstyrda” samt att det ska vara inkomstbringande.

Värt att även påpeka kan vara det faktum att tankegångarna om massutbildning inte finns närvarande i något av de olika dokumenten och att det inte finns något som tyder på att några sådana tankegångar finns på varken den nationella eller den supranationella nivån.

Nu ska jag ta och besvara mina forskningsfrågor.

Mina huvudsakliga forskningsfrågor var:

- Har Lissabonprocessen inkorporerat delar av neoliberalismen?

På denna fråga så blir svaret ja. I dokumenten ifrån Lissabonprocessen så kan man se att de har anammat mode 2 forskningen både i att de trycker på för nätverksbyggande samt att tvärvetenskaplig forskning. Vid trippel helix så kan man se att den finns något närvarande i form av att man vill flytta universitetet närmare övriga samhället även om man inte uttryckligen säger att man vill bilda en helix med stat – universitet – industri. Man vill även i dokumenten på den supranationella nivån förbättra möjligheten för att kunna mäta och jämföra skolor för att på så sätt öka effektiviteten. På den supranationella nivån så vill man även att universiteten ska fungera mer som företag och styras av en manager samt att man vill att universiteten även ska vara inkomstbringande. Det framkommer även att dokumenten på den supranationella nivån förespråkar att man ska konkurrensutsätta bidragen till forskning för att göra den mer effektiv. På den supranationella nivån så är tankegångarna om massutbildning helt frånvarande.

- Har den nya propositionen (Ny värld, ny högskola) till en ny högskolelag i Sverige inkorporerat delar av neoliberalismen?

Gällande mode 2 forskningen så kan vi endast hitta små spår av den på den nationella nivån i propositionen ”Ny värld – ny högskola” bestående av att man förespråkar tvärvetenskaplig forskning. När det gäller trippel helix så kan vi även här i det nationella dokumentet se spår av den då man även här vill föra universitetet närmare övriga samhället, dock så är det även här inte uttryckligen i formen av en helix bestående av stat – universitet – industri. På den nationella nivån så kan man se att tankegångarna om att konkurrensutsätta forskningsmedlen även finns närvarande här och att tankegångarna om att universitet ska vara vinstdrivande och managerstyrda är frånvarande. Värt att tillägga är att även tankegångarna om massutbildning är totalt frånvarande på den nationella nivån.

Samt att mina följdfrågor var:

- Kan man märka en högre grad av användande i något av dokumenten gentemot det andra?

Svaret på denna fråga blir ja. Det finns en högre grad av användande i dokumenten på den supranationella nivån än i propositionen ”ny värld – ny högskola”. Detta kan ses tydligt på området mode 2 forskning där det nationella dokumentet endast tar upp tvärvetenskaplig forskning medan det supranationella dokumentet också tar upp tvärvetenskaplig forskning men även nätverksbyggande. Att det supranationella dokumentet har ett högre användande kan man även se i ”marketization” och att universiteten ska vara vinstdrivande. Här vill dokumenten på båda nivåer att det ska vara en konkurrens om medlen till forskning men dokumenten på den supranationella nivån vill även att universiteten ska vara managerstyrda samt att de ska vara inkomstbringande.

- Finns det en överlappning mellan dokumenten?

På frågorna om trippel helix och möjligheten att mäta och jämföra kan man se stora likheter mellan de två dokumenten. Angående trippel helix så framkommer det på båda nivåerna att det är önskvärt att universitetet flyttas närmare övriga samhället men inget av de olika nivåerna nämner specifikt helixen stat – universitet – industri. Vid möjligheten att mäta och jämföra så framhåller både dokumenten på den supranationella nivån samt dokumentet på den nationella nivån att det är eftersträvansvärt att man ska kunna mäta och jämföra utbildningar

för att på så sätt kunna höja effektiviteten. Angående mode 2 forskning så kan man se en viss överlappning då dokumenten på de båda nivåerna vill se tvärvetenskaplig forskning men att dokumenten på den supranationella nivån även vill se ett nätverksbyggande. Det sker även en viss överlappning angående ”marketization” då de båda nivåerna vill att medlen till forskning ska konkurrensutsättas men att den supranationella nivån går ännu längre och vill att universiteten ska bete sig mer som företag.

5. Sammanfattning

Som vi kan se i avsnittet analys/slutsats så finns neoliberalismen närvarande på både den nationella och den supranationella nivån. Som man kan se i resultaten ifrån min undersökning så håller universiteten i Sverige på att få en ny roll. En roll där ekonomisk tillväxt står i centrum och att universiteten håller på att anpassa sig till marknadens behov samt att innovation blir ett allt viktigare begrepp. Man kan även se en viss policyöverlappning mellan den nationella och den supranationella nivån speciellt på punkterna om trippel helix och rörande jämförbarhet. Jag anser att universiteten håller på att få en ny roll och det är något som är högintressant och leder till frågan: vilka långsiktiga konsekvenser får detta för universitetens roll? Kommer de att bli mer och mer lika företag i sin struktur och sitt agerande? Något som jag dock kan fastslå med detta arbete är att neoliberalismen finns närvarande i centrala dokument både i Sverige på nationell nivå samt på den supranationella nivån i EU vilket ger den en maktposition i ett diskursanalytiskt perspektiv. Kan det vara så att det pågår en diskursförändring inom högre utbildning i Sverige?

När man ser dessa tecken på både den nationella nivån och den supranationella EU nivån så anser jag att det även blir högintressant att undersöka andra EU länder för att se om denna trend finns inom hela EU eller är den begränsad till Sverige? Norden? Eller hela Europa? Finns det avvikande fall som går mot en motsatt trend? Jag anser även att det vore mycket intressant att se om olika länder eller regioner (som Skandinavien) inom Europa väljer att anamma olika delar av Lissabonprocessen förutsatt att den är drivande i den nya inriktningen av den högre utbildningen.

I och med att jag i mitt arbete fastställt att det sker policy överlappning inom EU så blir tankegångarna om policytransfer högintressanta. Var kommer dessa idéer eller policys ifrån och hur sprids de? Det är två frågor som bör besvaras i framtida arbeten. Kommer idéerna inifrån Europa eller kommer de utanför Europa? Om de kommer utanför Europa, så vem kommer de då ifrån? Kommer de ifrån andra länder eller kommer de ifrån internationella institutioner eller kanske rent utav ifrån internationella företag eller enskilda aktörer. Som jag antytt tidigare så anser jag att det vore högintressant att se om de olika länderna inom Europa är i olika grad mottagliga av policytransfer.

En annan intressant aspekt på detta arbete är att det är en proposition som är framarbetad under en socialdemokratisk regering, och som är vida känt så övertog allians för Sverige regeringsmakten vid valet 2006 och arbetar på en ny proposition till högskolelagen. Jag anser att det vore mycket intressant att göra en komparativ studie mellan de två propositionerna för att se om den innehåller samma diskurs. Kan det vara så att det mer eller mindre endast finns en enda diskurs inom den högre utbildningen?

6. Referenslista

Litteratur

Bergström Göran & Boreus Kristina - Textens mening och makt. Lund. Studentlitteratur 2005

Eklund, Magnus - Adoption of the innovation system concept in Sweden, Stockholm. Uppsala university library. 2007.

Harvey, David - A brief history of neoliberalism. New York. Oxford university press, 2005

Johansson, Jonna - Learning to be(come) a good European: A critical analysis of the official European Union discourse on European identity and higher education. Linköping. LiU-tryck 2007

Saad-Filho, Alfredo & Johnston, Deborah - Neoliberalism a critical reader. London. Pluto press 2005

Schilling, Peter - Research as a source of strategic opportunity? Umeå. Print & Media Umeå University 2005

Winther Jørgensen, Marianne & Phillips Louise - Diskursanalys som teori och metod. Lund Studentlitteratur 2000

Artiklar/ uppsatser

Delanty, Gerard - Ideologies of the knowledge society and the cultural contradictions of higher education. Policy futures in education, volume 1, number 1, 2003

Elzinga, Aant - The new production of particularism in models relating to research policy.

Högå, Beatrice - Spelar Geografi roll? Statsvetenskap D, Karlstads universitet 2007

Lynch, Kathleen - Neo-liberalism and marketisation: the implications for higher education. European educational research journal, volume 5, Number 1, 2006

Marton, Susan - The mind of the state: the politics of university autonomy in Sweden, 1968-1998

Olssen, Mark & Peters A. Michael - Neoliberalism, higher education and the knowledge economy: from the free market to knowledge capitalism. Journal of education policy 20:3, 313-245

Vara, Massimiliano - Globalization and higher education organizational change: a framework for analysis. Higher education 48: 483-510, 2004

Välimaa, Jussi & Hoffman, David - Higher education and knowledge society discourse. European science foundation

Wangeby, Robert - Det svenska folket: förrätt av de egna eller hotat av de andra? Statsvetenskap C, Karlstad Universitet vt -03

Webbsidor

<http://www.arenafortillvaxt.com/SkaraborgKunskapsekonomin.pdf>

http://www.mcdonalds.com/corp/career/hamburger_university.html

<http://www.quotationspage.com/quote/2060.html>

Dokument

“Investing efficiently in education and training: an imperative for Europe”. Bryssel 10.01.2003 COM (2002) 779

http://ec.europa.eu/education/policies/III/life/report/quality/report_en.pdf

”Konkreta framtidsmål för utbildningssystemet”. 5680/01 EDUC 18

”Mot ett europeiskt område för forskningsverksamhet”. Bryssel den 18.1.2000 COM (2000) 6

Regeringens proposition 2004/05:162 ”Ny värld – ny högskola”.

“The role of the universities in the Europe of knowledge”. Bryssel 05.02.2003 COM (2003)

58

”“Utbildning 2010” Snabba reformer krävs om Lissabonstrategin skall lyckas”. 6236/04

EDUC 32 + COR 1